

“НЕВИЦЬКА ЛЕГЕНДА” Я. ПАВЛИЧКО*

Ярослава Павличко – відома поетка, що стрімко прийшла в літературу на початку 70-х років минулого століття. За присутність України у своєму поетичному письмі зазнавши переслідування і

цькування, вона водночас зажила слави сміливої новаторки. За словами М. Шалати, «не до шмиги виявився тодішньому режимові дух поезії Ярослави Павличко – не піддавався той дух “радянзації”». Й надовго ім’я поетки зникло з літературного життя, чи то пак – із друкованих видань». Перефразовуючи Ж. Батая, її драматизм полягав у тому, щоб просто бути, жити в тій системі, а вона не тільки жила, а й творила.

* Павличко Я. Невицька легенда: поет. цикл у словац. перекл. В. Юричкової = Poetický cyklus Nevujská legenda Jaroslavy Pavlyčkovej v slovenskom preklade Valérie Juríčkovej // Між Карпатами і Татрами. Вип.11. / Упоряд. Т.Ліхтей.– Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – 64 с.

Нова збірка поезій Я. Павличко «Невицька легенда» у серії «Між Карпатами і Таграми» (випуск 11) вирізняється особливо трепетним відчуттям світу та глибиною осмислення історії, легенди, міту – і людини, яка рано чи пізно стає частиною самої історії, легенди, міту. Книжка об'єднала 26 віршів, які загалом визначають координати стилю Я. Павличко, вільного від будь-яких рамок і приписів.

Про що оповідає «Невицька легенда»? Звісно, про любов. Вона зіткана із любові, як буває, коли «на старовіцьким верстаті» вивести «волічками історію дитинства» або написати слова, що раптом залунають, «як у бою полегла сотня»...

«Атмосфера» віршів поетки створює «ситуацію» сугубо карпатських ремінісценцій. Вони настільки глибокі і місткі, хоча часом накладаються траєкторіями-пунктирами словесного символу у вищих «ярусах» людської підсвідомості, вплітаючись зримо у контекст географічно-історичний та пейзажний. З-поміж них назвемо вірш «Елегія». Задемонстрований цільний зв'язок неба і землі, багатодиптихова картина-історія краю – це «гори відірвалися від свого гнізда», вічний атрибут цих теренів – трембіта – «сповідальниця-посланець», небо над горами – і те питома гуцульське: «гуцульською веретою» завіса опускається на полонину, «смереки – церковні дзвони» носять абсолютно сакральний дух. І «одна гора», як знак пам'яті-роду, – їй «доручено» мову прадавню берегти.

«Невицька легенда» ґрунтується на містких концептах, що виявляють основу поезії Я. Павличко: небо, гора, ріка (вода), брама, дорога, а також пісня, яка у світі, що витворила поетка, стає визначальною, окремишною сутністю:

*«...їхали козаки
пісню згубили...»* («Чураївна»).

*«...пісню
забуло
мале циганча –
Боже творіння
живе...»* («Невицька легенда»).

Самі назви окремих поезій «Невицької легенди» пов'язані з піснею: «Елегія», «Балада».

Я. Павличко часто звертається до образу ріки, яка в її інтерпретації завше стає рікою світовою, що об'єднує минувшину і сьогодення, живих із померлими предками, береги пам'яті, людей і долі, або стає рікою, що розмежує, назавше розлучає:

*«Тиса
падає
виблискує
тисячолітнім орнаментом
губиться
крилами поміж камінням
тішитися-вчитує
Євангеліє із Грушіва
монастиря...»* («Тиса...»).

Ріка – це вічна історія народу, її каміння зберігає карби часу, її вода «зітхає // у топирці Довбуша // палахкотить // у Марусякових руках //

ридма ридас-плаче...» («Балада»). Ландшафт рідного краю в поезії Я. Павличко оживає, міфологізується, набуває антропоморфних рис:

*«А одна-однісінька гора
притулила
вуха до землі –
слухає
мову
прадавню...»* («Елегія»).

Гора «присіла // ангелом», вона дихає, сяє. Це – сакральний локус для «потоїбчних візій // перев'язаних // серпневою // глаголицею» («На березі серпня»).

Живим і причетним до легенди у поезії Я. Павличко стає небо:

*«...прибігло небо
взувши на босу ногу
постоли*

Олекси Довбуша...» («Тобі рідний мій...»).

Небеса набувають цілком окресленого національного колориту, поетка поєднує образ неба із гуцульською веретою, що завісою «опускається» на полонину... Із драмою, яка відбувається за цією завісою...

Не менш промовистий у «Невицькій легенді» символ брами, що, як і ріка, розділяє світи, витворює межу, а, водночас, оберігає, захищає:

*«крізь
пам'ять воріт
прагну
тебе зобачити...»* («Крізь пам'ять воріт...»).

*«квіткою запізнілою
вдивляюсь
у твою браму...»* («Квіткою запізнілою...»).

*«Браму відчиниш –
одна із Твоїх пісень»* («У дорозі через Ясенівці»).

Міфологізм Я. Павличко глибоко закорінений у народний наратив, де акт творення – несподівано суголосий із казковим мотивом:

*«...видумала тебе
придумала ймення тобі
обняла тебе подихом
житнього хліба,
надала тобі змісту...»* («У розділі...»)

і «Проказала три рази – стала ручка одна, проспівала іще три рази – стала друга ручка; а дальше як проспівала – стала ніжка одна, а за нею і друга, за ними очиці, ротик, носик... і зробився справжній живенький хлопчик» (*Народні казки, зібрані Петром Івановим / Упоряд., вступ. ст., прим. І. В. Неїло. – К.: ЕксОб, 2003. – С. 113*).

Це – казка про Телесика, у якій сакральний спів творить людину. Головна героїня Я. Павличко, розширюючи деміургічні межі, йде далі: витворивши чоловіка, вона закохала його в себе, а згодом, розчарувшись у «витворі», – «розлюбила».

Історичний зріз творів охоплює загальновідомі постаті, події і т.п. – Маруся Чурай, Олекса Довбуш, Тарас Шевченко, Софія Київська, скасу-

вання панщини. Атрибутика, пов'язана з ними, творить істотне історичне тло. Образ Чураївни вмонтовується у загальний контекст книжки і є суголосим акцентом прочитання часу.

Воднораз у збірці поезія Я. Павличко побачила світ і в перекладацькій інтерпретації В. Юричкової, яка доволі точно відтворила всі особливості мистецької палітри «Невицької легенди» словацькою мовою. У книжці вірші-оригінали і переклади розміщені паралельно двома мовами на розгортці.

Перекладачка пропустила через творче «я» поетичне полотно поетки. Стилєтворні елементи перекладацького жанру добре накладаються на оригінальну матрицю віршів. Виглядає, що В.Юричкова була глибоко перейнята живописною системою творчості поетки, поминаючи різні несподівані колізії в ролі перекладача-інтерпретатора, вона зуміла вибудувати особливу панораму ідеї «Невицького замку» словацькою мовою. Ця мова буквально співає «...у розкішному винограднику» книжки. При тому відчутно, що перекладачка володіє даром інтуїтатора-перекладача, а це – неабияк, як свідчення виняткового таланту. В.Юричкова достеменно прагне відтворити мову оригіналу у всій її першокрасі, допасовуючи при тому відповідники-слова, які би могли безпомилково заговорити у чужомовному варіанті. Водночас заакцентує увагу на відтворенні національних реалій, звертає увагу на ритм та мелодіку вірша як один із важливих засобів передачі твору. При тому зберігає інтонацію та пунктуацію. Все це охоплює повну графічну картину поетичного твору.

Книжка в основному складається із верлібрових віршів. Можливо, у них дещо легше працювати з точки зору техніки віршування. Але це на перший погляд. Насправді, там є свої закони: внутрішня організація віршованої тканини, ритміка, закладена

у використаній стилістиці, своя поетична фоніка.

Не можна не згадати, що поруч зі знайомими перекладачами старшого покоління Юрая Андрічика, Іллі Галайди переклади В.Юричкової займають помітне місце у словацькій літературі. Особливої ваги додає також її активність та першорядне текстологічне прочитання оригіналів української поезії. Її перу також належать переклади на словацьку мову зі згаданої серії творів відомих поетів Закарпаття Зореслава (о. Степана Сабола) та Василя Густі.

Одним словом, «правила» і «коди» перекладацького секрету В.Юричкова пододала успішно. Безперечно, у цьому їй допомогло достеменне знання обох мов.

Серія «Між Карпатами і Татрами», у якій вийшла «Невицька легенда», настільки прижилася у міжслов'янському світі, що стала помітним явищем у культурно-мистецькому просторі України та Словаччини. Серія активно «розростає». Уже вийшло у світ 15 видань. Загалом, приклад упорядників вартий наслідування і може правити за взірєць для інших культурних осередків. Це би творило цінні духовні мости між різними народами не тільки слов'янського континенту.

Поетична книжка «Невицька легенда» – надзвичайно сконденсоване, подекуди стиснене до крапки, виткане із любові і болю відчуття Батьківщини. Так Я. Павличко відкриває її для читача, бо, як твердив Х. Л. Борхес, «поет не стільки винахідник, скільки відкривач...» («Пошуки Аверроеса»).

Оксана Шалак,
кандидат філологічних наук,
науковий працівник відділу фольклористики
Інституту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України